

ARAB XATI TURLARI OBIDA DEVORLARIDA.

*Iskandarbek Yusupov G'anisherovich**Mustaqil. Izlanuvchi*

+998902821830

Annotatsiya. Ushbu maqolada yodgorliklar azaldan insoniyat ifodasi uchun Tuval bo'lib, asrlar davomida tsivilizatsiyalar hikoyalari, madaniyati va tarixini o'zida mujassam etgan. Yodgorlik devorlarida topilgan turli xil badiiy ifoda shakllari orasida Arab harflari o'ziga xos o'rin tutadi. Arab xattotligi asrlar davomida turli uslub va skriptlarni o'z ichiga olgan boy va xilma-xil san'at turiga aylandi. Ushbu maqola yodgorlik devorlarida tez-tez uchraydigan Arab harflarining turlarini o'rganishga, ularning xususiyatlari, tarixiy ahamiyati va madaniy ahamiyati haqida izohli ma'lumot berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Arab xattotligi, yodgorlik devorlari, ssenariy uslublari, tarixiy ahamiyati, madaniy xilma-xilligi.

Аннотация. В этой статье памятники издавна были холстом для выражения человечества, воплощая истории, культуру и историю цивилизаций на протяжении веков. Среди различных форм художественного выражения, встречающихся на стенах памятников, арабские буквы занимают особое место. Арабская каллиграфия на протяжении веков превратилась в богатую и разнообразную форму искусства, включающую различные стили и сценарии. Эта статья направлена на изучение типов арабских букв, часто встречающихся на стенах памятников, с пояснительной информацией об их характеристиках, историческом значении и культурном значении.

Ключевые слова: арабская каллиграфия, мемориальные стены, сценарные стили, историческое значение, культурное разнообразие.

Annotation. In this article, monuments have long been a canvas for the expression of humanity and have embodied the stories, culture and history of civilizations for centuries. Among the various forms of artistic expression found on the walls of the monument, Arabic letters occupy a special place. Arabic calligraphy has evolved over the centuries into a rich and diverse art form that includes a variety of styles and scripts. This article is aimed at studying the types of Arabic letters that are often found on the walls of the monument, providing explanatory information about their features, historical significance and cultural significance.

Keywords: Arabic calligraphy, memorial walls, script styles, historical significance, cultural diversity.

Ushbu maqola uchun olib borilgan tadqiqotlar turli xil tarixiy davrlar va mintaqalarni qamrab olgan butun dunyo bo'ylab Arab harflari aks etgan yodgorliklarni har tomonlama ko'rib chiqishni o'z ichiga olgan. Ushbu yodgorliklarda ishlatiladigan Arab yozuvlarining turlari to'g'risida ma'lumot to'plash uchun onlayn manbalar, ilmiy maqolalar va kitoblarga murojaat qilindi. Tadqiqot eng taniqli skript uslublarini va ularning vaqt o'tishi bilan evolyutsiyasini aniqlashga qaratilgan.

Yodgorliklardagi Arabcha harflar yodgorlikning joylashuvi, tarixiy konteksti va yozuvning maqsadiga qarab turli shakl va uslublarda bo'lishi mumkin. Arab yozuvi juda ko'p qirrali bo'lib, uni turli badiiy va xattotlik uslublariga moslashtirish mumkin. Yodgorlik devorlarida topishingiz mumkin bo'lgan Arab harflarining ba'zi keng tarqalgan turlari:

- **Kufic skript:** Kufic Arab xattotlik eng qadimgi shakllaridan biri hisoblanadi, uning burchak va Jasur ko'rinishi uchun ma'lum. U ko'pincha dastlabki Islom me'morchiligida ishlatilgan va ko'plab tarixiy yodgorliklarda ko'rish mumkin.
- **Naskh skript:** Naskh Kufic nisbatan yanada qiya va aniq skript emas. Odatda yodgorliklardagi yozuvlar uchun ishlatiladi, ayniqsa keyingi Islom davrlarida. Naskh skript uning oqib bilan tavsiflanadi, ulangan harflar.
- **Tulut yozuvi:** Tulut-bu binolar, masjidlar va boshqa inshootlardagi monumental yozuvlar uchun tez-tez ishlatiladigan kattaroq va dekorativ skript. U cho'zilgan vertikal chiziqlar bilan aniq, oqlangan ko'rinishga ega.
- **Divani yozuvi:** Divani o'zining suyuq va bezakli dizayni bilan mashhur bo'lgan juda bezakli va badiiy yozuvdir. Yodgorliklarda unchalik keng tarqalgan bo'lmasa-da, u maxsus yozuvlar yoki dekorativ elementlar uchun ishlatilishi mumkin.
- **Ruq'ah yozuvi:** Ruq'ah soddalashtirilgan va ixcham yozuv bo'lib, uni yodgorliklardagi kichikroq yozuvlar yoki plakatlar uchun moslashtiradi. Bu uning ravshanligi va o'qilishi bilan mashhur.
- **Magrebi yozuvi:** ushbu skript asosan Shimoliy Afrika va Magreb mintaqasida qo'llaniladi. Uning geometrik va kvadrat harflari bilan ajralib turadigan o'ziga xos uslubi bor.
- **Zamonaviy yoki zamonaviy uslublar:** yodgorlik qurilgan davrga qarab, an'anaviy Arab yozuvini zamonaviy dizayn elementlari bilan uyg'unlashtirgan zamonaviyroq xattotlik uslublariga ham duch kelishingiz mumkin.
- **Dekorativ va badiiy tafovutlar:** Arab xattotligi juda moslashuvchan bo'lib, rassomlar va xattotlar ko'pincha vizual jozibasini oshirish uchun ma'lum yodgorliklar uchun maxsus o'zgarishlar va badiiy uslublarni yaratadilar.

Yodgorlikda ishlatiladigan o'ziga xos skript madaniy va mintaqaviy omillarga, shuningdek yodgorlikning mo'ljallangan xabariga yoki estetikasiga qarab keng farq

qilishi mumkin. Bundan tashqari, ssenariyni tanlash tarixiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Yodgorlik devorlarida topilgan Arab yozuvlari uslublarining xilma-xilligi Arab tilida so'zlashadigan dunyoning boy tarixi va madaniy xilma-xilligini ta'kidlaydi. Ushbu skriptlar nafaqat ma'lumotni etkazish vositasi, balki ularni yaratgan jamoalarning ruhi va o'ziga xosligini etkazadigan badiiy iboralar sifatida ham xizmat qiladi. Arab xattotligi evolyutsiyasi turli davrlar va mintaqalarning o'zgaruvchan badiiy didi, texnologik yutuqlari va tarixiy rivojlanishlarini aks ettiradi.

Bundan tashqari, ushbu skriptlar ko'pincha chuqur diniy yoki madaniy ahamiyatga ega. Masalan, Kufiy yozuvi Islomning dastlabki kunlari bilan bog'liq, nasx yozuvi esa Qur'on yozuvlari uchun ma'qul. Divani yozuvi esa Usmonli imperiyasining boyligini namoyish etadi.

Xulosalar:

Yodgorlik devorlaridagi Arab harflarining turlari Arab xattotligining boy gobelenlari haqida ma'lumot beradi. Ular o'tmish va hozirgi zamon o'rtasida ko'prik bo'lib xizmat qiladi, bizni turli jamiyatlarning tarixi, madaniyati va san'ati bilan bog'laydi. Ushbu skriptlarning nuanslarini tushunish ularni olib yuradigan yodgorliklarni qadrlashimizni oshiradi va ularni yaratgan jamoalar haqidagi tushunchamizni chuqurlashtiradi.

Takliflar: Ushbu sohadagi kelajakdagi tadqiqotlar Arab xattotligining mintaqaviy o'zgarishlari va evolyutsiyasini, shuningdek, ushbu skriptlarning zamonaviy san'at va dizayndagi rolini batafsil o'rganishi mumkin. Bundan tashqari, Arab yozuvlari bilan yodgorliklarni saqlash va hujjatlashtirish bo'yicha harakatlar ushbu qimmatbaho madaniy merosni kelajak avlodlar uchun saqlab qolish uchun juda muhimdir.

Adabiyotlar.

1. Махдий Саййид Махмуд. Ал-Хутут ал-аробий. – Миср: Мактаба Ибн Сино, 2005.
2. Ibrohim Aniys. Mu'jam vasit. – Qohira: Darul maorif, 1972.
3. Nojiy Zayniddin Musarrif. Ajaibu al-xotti al-arobiy. – Bag'dod, 1968.
4. Komil Salmon Jaburiy. Mavsua al-xotti al-arobiy – al-xott an-nasx. – Livan: Dar va maktaba al-hilal, 1999.
5. Муҳаммад Ҳасан Тибий. Жомеъи муҳосини китобат ул-кутуб. – Байрут: Нашр аълам, 1962.
6. Нассор Муҳаммад Мансур. Хотту ан-настаълик. – Иордания: Салт, 2013.
7. Муродова. Ўрта Осиё хаттотлик санъати тарихидан. – Тошкент: Ўзбекистон ССР “Фан” нашриёти, 1971.
8. Шарифжон Махдум, Рисолаи хаттотон. ЎзФА Шарқшунослик институти, қўлёзма, ИНВ.№ 2184